

Państwową Radę Górnictwa trzeba wydobyć z zapomnienia i wykorzystać jej pozytywne doświadczenia POLEMIKI – DYSKUSJE

Prof. dr hab. inż. Andrzej Lisowski*

Treść: We wprowadzeniu autor podkreśla, że górnictwo kopalin od zarania dziejów stanowiło podstawę cywilizacyjnego rozwoju ludzkości oraz wskazuje na celowość wydobycia z zapomnienia i wykorzystania pozytywnych doświadczeń z działalności Państwowej Rady Górnictwa (PRG). Przypomina okoliczności, w których prof. Bolesław Krupiński doprowadził do powołania PRG w Urzędzie Rady Ministrów w 1954 r. Wykorzystując odnośne dokumenty i publikacje charakteryzuje zakres działalności, skład, tryb postępowania oraz organizację i sposób funkcjonowania Rady. Podaje przybliżoną ocenę ilościowego efektu działalności Rady, wskazując na przyrost produkcji kopalin istotnych w gospodarce Kraju – osiągnięty w okresie jej funkcjonowania. W zakończeniu wyraża przekonanie, że gdyby w roku 1990 Państwowa Rada Górnictwa nie została „zniesiona” to w górnictwie węgla kamiennego nie zlikwidowano by ponad 100 milionów ton rocznej zdolności produkcyjnej, a w polskiej gospodarce funkcjonowałoby przetwórstwo węgla na paliwa i gaz w skali 50 mln ton/rok. Postuluje wznowienie działalności PRG, która (odpowiednio zmodyfikowana) jest polskiej gospodarce pilnie potrzebna.

Słowa kluczowe:

Bolesław Krupiński, Państwowa Rada Górnictwa, rozwój górnictwa, kopaliny

1. Wprowadzenie

W mojej świadomości tkwi mocne przekonanie, że **ludzkość** od zawsze jest **żywiona przez przyrodę i rolnictwo**, natomiast jej **cywilizacja powstała i mogła się rozwijać dzięki górnictwu!** Zaczynając od **skal** pozyskiwanych dla potrzeb budownictwa, poprzez **krzemień** służący do wyrobu narzędzi i **brąz**, który kreował kolejną epokę w rozwoju **cywilizacji**, aż po czasy współczesne, w których surowce mineralne, zawierające prawie wszystkie pierwiastki z Tablicy Mendelejewa, pozyskiwane przez górnictwo – to **podstawa i warunek rozwoju wszystkich gałęzi techniki i funkcjonujących działów gospodarki**.

Nie mogę się nadziwić ignorancji tych (czasem prominentnych) polityków i działaczy gospodarczych, którzy jako główny (lub jedyny) czynnik sprawczy rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego wskazują technikę i technologię – kwalifikując **górnictwo** do marginalnych i nienowoczesnych działów gospodarki! To zadziwiające niezrozumienie prostego faktu, że bez surowców mineralnych dostarczanych przez górnictwo – nie może funkcjonować ani technika, ani w ogóle cywilizacja – jest niestety szkodliwie rozpowszechnione w dużej części społeczeństwa.

Przekazany wyżej pogląd wyjaśnia i uzasadnia podjętą **próbę wydobycia z zapomnienia, historii i dorobku Państwowej Rady Górnictwa – UNIKALNEJ INSTYTUCJI**, która odegrała wyjątkowo dużą rolę w rozwoju naszego górnictwa kopalin, w epoce PRL. Poniższa, bardzo skrótowa relacja – o ogromnym dorobku zasługującym na książkowe opracowanie – może być przydatna w poszukiwaniu możliwie najskuteczniejszych dróg wydobycia polskiego górnictwa węgla kamiennego z fatalnej zapaści. Także zwiększenia udziału

całego szeroko rozumianego górnictwa, wraz z geologią, w skutecznym zwiększaniu surowcowej niezależności Kraju i dobrobytu społeczeństwa.

Poniższy tekst – jako dalszy ciąg kampanii, którą prowadzę (głównie) na łamach „Przeglądu Górniczego” – powstał z inspiracji Bractwa Gwarków. Z uznaniem podkreślam, że Bractwo zachęca **kadre górniczą do wydobywania z niepamięci** tych fragmentów historii naszego górnictwa kopalin gospodarczo użytecznych, które choć zapomniane – reprezentują cenne doświadczenia, przydatne aktualnie w działaniach ukierunkowanych na poprawę **kondycji** naszego górnictwa i gospodarki.

Kończąc to wprowadzenie składam serdeczne podziękowanie Bibliotece Głównego Instytutu Górnictwa – zwłaszcza mgr Annie Babiarz – za udostępnienie materiałów bibliograficznych, bez których ta wypowiedź nie mogłaby powstać.

2. W jakich okolicznościach doszło do powołania Państwowej Rady Górnictwa

Żeby to wyjaśnić trzeba sięgnąć do lat poprzedzających II wojnę światową.

Absolwent AGH (dyplom nr 5), mgr inż. Bolesław Krupiński – po wyróżniającej się pracy w kopalniach Dąbrowskiego Zagłębia Węglowego – w ostatnich przedwojennych latach był Naczelnym Dyrektorem kopalń Gwarectwa Rybnickiego. I tu wyróżnił się m.in. stosowaniem w zarządzaniu Gwarectwem zasady: „**równania do najlepszych**” (osiągnięć uzyskiwanych we wszystkich kopalniach). Na początku wojny, po 19 miesiącach walki o przetrwanie zostaje „wyciągnięty” przez przyjaciół z obozu w Buchenwaldzie. Dostaje się do Warszawy, gdzie tkwiąc w konspiracji utrzymuje kontakt z Delegaturą Rządu Londyńskiego. Ale gdy nie było już wątpliwości, że Polska znajdzie się w strefie

* Emerytowany pracownik Głównego Instytutu Górnictwa

Bolesław Krupiński – profesor Akademii Górniczo-Hutniczej i wybitny organizator polskiego górnictwa

sowieckiego władztwa – udaje się na Śląsk (wraz z grupą inżynierów górniczych).

Jako znany, wybitny górnik okresu międzywojennego – przy tym były student Górniczego Instytutu w Petersburgu umiejący *rozmawiać z sowietami*, dla których Śląsk staje się *zapleczem frontu* – zostaje już na początku 1945 roku powołany na stanowisko Naczelnego Dyrektora Technicznego Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego (CZPW). W 1949 roku obejmuje stanowisko Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Górnictwa. *Równolegle* – na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie kreuje nowy przedmiot nauczania i Katedrę Górnictwa III z nowoczesnym ukierunkowaniem i rozległym programem badawczym. Robi doktorat i zostaje powołany na profesora nauk technicznych.

Rozmiar i zakres prac, które w owych latach podejmował i z sukcesem realizował – dziś jest trudny do wyobrażenia. Był to przecież czas powojennej odbudowy i dźwigania górnictwa z *wszechobecnej* dezorganizacji lub powojennej ruiny. Daje się scharakteryzować takimi hasłami jak: uruchomienie kopalń, zorganizowanie transportu węgla, odblokowanie portów, uruchomienie eksportu węgla zapewniającego pierwszy dopływ dewiz, uruchomienie przemysłu maszyn górniczych, organizacja zaplecza remontowego, biur projektów i przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego ... wreszcie zorganizowanie Głównego Instytutu Górnictwa i szkolnictwa górniczego, zapewnienie załogom kopalń znośnego zaopatrzenia i warunków mieszkaniowych.

Dopiero pracując, w tak ogromnej skali, przekonał się jakże są Jego możliwości i jak wiele może zdziałać dla górnictwa, któremu po stracie ostatniego syna w powstaniu warszawskim oddał się bez reszty. Nabral pewności siebie. Wiedział, że ma autorytet i jest ceniony.

Ale w okresie nasilającego się stalinizmu, bezpartyjny specjalista z własnym zdaniem na potrzeby górnictwa – zaczął być niewygodny. W roku 1953 został odsunięty od pracy w Rządzie. Z wielkim zaangażowaniem zajął się dydaktyką i pracą badawczą na AGH oraz nadal był aktywny w międzynarodowych organizacjach górniczych (ONZ i RWPG). To Mu jednak nie wystarczało. Czekał na zmianę politycznej sytuacji w Kraju. Już w tym czasie – szukał w **strukturze Rządu** takiego rozwiązania, które umożliwiłoby zajęcie w nim pozycji umożliwiającej torowanie **polskiemu górnictwu drogi do rozwoju i wielkości** – co było konsekwencją Jego zawodowej pasji, rozbudzonej ambicji i intelektualnych możliwości!

Gdy po śmierci Stalina, nadchodził **przełom 1956 roku** – koncepcja wspierania **polskiego górnictwa** była przygotowana. Profesor Bolesław Krupiński zaproponował powołanie Państwowej Rady Górnictwa, jako **organu opiniodawczo-doradczego Prezesa Rady Ministrów, a w konsekwencji także wszystkich resortowych Ministrów oraz Centralnych Urzędów i Instytucji, których działalność kształtowała warunki rozwoju górnictwa**. Czy można było prościej i skuteczniej zapewnić sobie **wgląd i wpływ** na funkcjonowanie i rozwój całego szeroko rozumianego polskiego górnictwa wraz z geologią?

Żeby odpowiedzieć na to pytanie – przyjrzyjmy się niektórym szczegółom funkcjonowania Rady.

3. Zakres działania, skład, tryb postępowania i organizacja Państwowej Rady Górnictwa

Określone powyższym tytułem szczegóły funkcjonowania Państwowej Rady Górnictwa (PRG) nie dadzą się opowiedzieć. Trzeba sięgnąć do dokumentów i cytować przynajmniej najważniejsze punkty ich treści. PRG została powołana przez Prezesa Rady Ministrów 21 października 1954 roku. Dokładne określenie sposobu jej funkcjonowania nastąpiło później – na podstawie nabytego doświadczenia – 16 lipca 1962 r.

Cytuję niżej początkowe paragrafy pierwszego Rozporządzenia i wszystkie najważniejsze paragrafy Rozporządzenia drugiego.

(...) **ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW z dnia 21 października 1954 r.**

W sprawie Państwowej Rady Górnictwa zarządza się, co następuje:

§ 1. Państwowa Rada Górnictwa działa przy Prezesie Rady Ministrów.

§ 2. Do zakresu działania Państwowej Rady Górnictwa należy:

- 1) przygotowanie i opiniowanie zasad metodologicznych w dziedzinie racjonalnej gospodarki eksploatacyjnej złóż kopalni oraz opiniowanie zagadnień dotyczących bezpiecznego prowadzenia robót górniczych i prawidłowej gospodarki złożami w zakładach górniczych eksploatujących złoża różnych kopalni znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie, oraz złoża zalegające pod miastami, ważnymi obiektami przemysłowymi, urządzeniami komunikacyjnymi i innymi oraz pod zabytkami kultury narodowej;
- 2) opiniowanie zagadnień z zakresu mechanizacji i postępu technicznego w górnictwie;

(...) **ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW z dnia 16 lipca 1962 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania, składu, trybu postępowania oraz organizacji Państwowej Rady Górnictwa (...)** zarządza się, co następuje:

§ 1. Państwowa Rada Górnictwa działa przy Prezesie Rady Ministrów.

§ 2. Do zakresu działania Państwowej Rady Górnictwa, zwanej w dalszych przepisach „Radą”, należy:

- 1) opiniowanie kierunków rozwoju górnictwa, postępu technicznego w górnictwie oraz organizacji górnictwa;
- 2) przygotowanie i opiniowanie zasad metodologicznych w dziedzinie racjonalnej gospodarki eksploatacyjnej złóż kopalin oraz opiniowanie zagadnień dotyczących bezpiecznego prowadzenia robót górniczych, prawidłowej gospodarki złożami kopalin i ochrony powierzchni;
- 3) opiniowanie kierunków prac geologicznych oraz bilansów zasobów surowców mineralnych w zakresie dotyczącym zabezpieczenia prawidłowego rozwoju górnictwa i właściwego wykorzystania krajowej bazy surowcowej;
- 4) opiniowanie zagadnień z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach górniczych oraz opieki socjalnej i zdrowotnej dla członków załóg górniczych, jak również opracowywanie w oparciu o sprawozdania zainteresowanych ministrów i kierowników urzędów centralnych rocznych sprawozdań o stanie bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach górniczych i zakładach prowadzących w ramach prac geologicznych: roboty górnicze lub wiercenia na zasadach prawa górniczego;
- 5) opiniowanie i wnioskowanie w przedmiocie zagadnień dotyczących działalności urzędów górniczych, a także organów państwowej administracji geologicznej w zakresie górnictwa;
- 6) opiniowanie i wnioskowanie w przedmiocie zagadnień dotyczących organizacji oraz programów szkolenia i specjalizacji kadr technicznych dla górnictwa w szkolnictwie wyższym i średnim;
- 7) opiniowanie projektów ustaw oraz innych przepisów dotyczących górnictwa i geologii, a w szczególności projektów przepisów wykonawczych do prawa górniczego lub prawa geologicznego w zakresie dotyczącym górnictwa, jak również inicjowanie prac nad podstawowymi przepisami wykonawczymi do prawa górniczego i prawa geologicznego, a w szczególności nad przepisami w sprawach bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach górniczych;
- 8) opiniowanie spraw z zakresu górnictwa przekazanych przez zainteresowanych ministrów (kierowników urzędów centralnych);
- 9) wykonywanie innych zadań w zakresie zlecanym przez Prezesa Rady Ministrów.

§ 3.1. W skład Rady wchodzi: przewodniczący Rady, zastępcy przewodniczącego Rady, sekretarz Rady oraz członkowie stali i niestali.

2. Przewodniczącego Rady i jego zastępców oraz sekretarza Rady powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów.

§ 4. Członków stałych Rady w liczbie nie przekraczającej 30 osób powołuje Prezes Rady Ministrów na okres lat 3 spośród wybitnych przedstawicieli nauki i praktyki z zakresu górnictwa, geologii, prawa i ekonomii na wniosek Przewodniczącego Państwowej Rady Górnictwa – jak również na wniosek Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, Przewodniczącego Komitetu ds. Techniki; Ministrów: Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego, Przemysłu Chemicznego, Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Komunikacji, Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia i Opieki Społecznej, Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk, Prezesa Centralnego Urzędu Geologii, Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego, Zarządu Głównego Naczelnej Organizacji Technicznej oraz

Zarządu Głównego Związku Zawodowego Górników.

§ 5. Członkami niestałymi Rady, zapraszonymi przez Przewodniczącego Rady na poszczególne posiedzenia Rady, są przedstawiciele ministrów (kierowników urzędów centralnych) nie wymienionych w § 4 oraz stowarzyszeń naukowo-technicznych i innych instytucji, których zakresu działania dotyczy sprawa rozpatrywana przez Radę. (...)

§ 8. Ministerstwa (urzędy centralne), prezydium wojewódzkich rad narodowych (rad narodowych miast wyłączonych z województw) oraz inne jednostki gospodarki społecznej obowiązane są dostarczać i udostępniać Radzie na jej żądanie materiały i informacje niezbędne do wydania opinii w sprawach należących do zakresu działania Rady.

§ 9.1. Dla wykonania swych zadań Rada może powoływać w razie potrzeby komisje lub zespoły robocze spośród swych członków lub spoza ich grona oraz inicjować albo prowadzić konieczne prace analityczne.

2. Przewodniczący Rady może zlecać w trybie określonym obowiązującymi przepisami opracowanie poszczególnych spraw i zagadnień członkom Rady, ich zespołom lub rzeczoznawcom spoza grona członków Rady.

§ 10. Szczegółowy tryb pracy Rady oraz zakres działania jej organów określi regulamin Rady nadany przez Prezesa Rady Ministrów. (...)

§ 14. Wykonanie rozporządzenia porucza się Prezesowi Rady Ministrów oraz zainteresowanym ministrom.

§ 15. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. (...)

4. Charakterystyka sposobu funkcjonowania Państwowej Rady Górnictwa

Konstrukcja Rady (PRG) jako jednostki konsultacyjno-opiniodawczej i doradczej, obsługującej Radę Ministrów, oraz wszystkie Ministerstwa i Centralne Urzędy – określona Zarządzeniami z 1954 i głównie z roku 1962 – funkcjonowała nadzwyczaj sprawnie. Było to FORUM tym znamienne, że w jego skład wchodził SPECJALIŚCI kierujący (lub współkierujący) działalnością poszczególnych jednostek organizacyjnych obejmujących szeroko rozumiane górnictwo, wraz z zapleczem badawczym i projektowym, inwestycyjnym... oraz służbą geologiczną. W załączniku 1 podano skład Rady powołanej w 1962 r. jako przykład ilustrujący jej specyfikę.

Specjaliści tak skompletowanej Rady – otrzymywali **wgląd** w funkcjonowanie wszystkich części składowych polskiego górnictwa i na podstawie formowanej tym sposobem **wiedzy** mieli możliwość skutecznego wypełniania nie tylko funkcji opiniodawczych i doradczych, ale również **kreowania wkładu koncepcyjno-rozwojowego!** Niewątpliwie scharakteryzowana wyżej, unikalna **konstrukcja** Rady – była sprawczą przyczyną **jej sukcesów!**

Szczegółowość **wglądu** Rady w działalność poszczególnych rodzajów górnictwa (obejmujących kilkanaście głównych kopalin) była bardzo rozległa, rozpoczynając od prac geologiczno-poszukiwawczych przez technikę i organizację robót górniczych, gospodarkę złożem, aż do zagadnień bezpieczeństwa pracy i ochrony środowiska przed szkodami górniczymi. **Materiały dokumentacyjne** z prac Rady są więc bardzo obszerne.

Zgodnie ze znanym wymaganiem prof. Krupińskiego, aby realizowane prace były zawsze porządnie dokumentowane i publikowane – prace PRG mają obszerną i staranną bibliografię. Niewątpliwie najważniejszą pozycję stanowią „Materiały z prac Rady”. Jest to zbiór ponad pięćdziesięciu unikalnych, problemowo opracowanych zeszytów. Równolegle, w „Przeglądzie Geologicznym” była publikowana „KRONIKA” relacjonująca przebieg kolejnych posie-

zeń Państwowej Rady Górnictwa (głównie plenarnych). Niezależnie ukazywały się liczne artykuły w prasie naukowo-technicznej Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa (SITG) oraz poważne opracowania książkowe inspirowane pracą Rady, w tym fundamentalna – wciąż aktualna – praca prof. Krupińskiego pt. „**Rodzime surowce mineralne w gospodarce Narodowej Polski**” (Katowice 1971).

Aby przybliżyć Czytelnikowi – jakże już odległe w czasie *realia* historycznych prac Rady – cytuję fragmenty „Kronik” z pięciu posiedzeń Rady publikowanych w „Przeglądzie Geologicznym”. Wybór zarówno posiedzeń Rady jak cytowanych fragmentów „Kroniki” są przypadkowe. Mam jednak nadzieję, że cytaty z tych bieżąco publikowanych raportów z prac Rady ułatwią Czytelnikowi zrozumienie jak pracowała ta **specyficzna instytucja** i jak oddziaływała na rozwój ówczesnego górnictwa.

a) 28 POSIEDZENIE PRG („Przegląd Geologiczny” 1959 nr 4)

(...) Państwowa Rada Górnictwa (...) w dniu 23.I.1959 r. przyjęła sprawozdanie z działalności rady w r. 1958 i plan prac rady na 1959 r. (...) Po zapoznaniu się z mapami inwentaryzacyjnymi Zagłębia Górnośląskiego (...) stwierdza ich duże znaczenie dla prac nad dalszą rozbudową górnictwa węglowego i postanowiła:

- 1) zalecić Ministrowi Przemysłu Ciężkiego uzupełnienie map inwentaryzacyjnych danymi z zakresu górnictwa rudnego na terenie Górnego Śląska i Częstochowskiego Okręgu Górniczego,
- 2) zalecić Ministrowi Górnictwa i Energetyki wydanie atlasu map inwentaryzacyjnych w skali 1:10000.
- 3) zalecić prezesowi CUG opracowanie i wydanie monografii Górnośląskiego i Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego.

Państwowa Rada Górnictwa przedyskutowała następnie problem szkolenia zawodowego w górnictwie. Referat o szkoleniu w resorcie Górnictwa i Energetyki wygłosił wiceminister mgr inż. E. Grabowski, który postulował silne powiązanie zasadniczych szkół górniczych z zakładami górniczymi. (...)

b) 70 POSIEDZENIE PRG („Przegląd Geologiczny” 1963 nr 5)

(...) Podstawowym tematem obrad, rozszerzonego już składu Rady, było podsumowanie działalności Państwowej Rady Górnictwa w 1962 r. oraz przyjęcie planu prac na rok następny. W roku sprawozdawczym odbyło się 11 posiedzeń plenarnych Rady i 12 posiedzeń prezydium. Wydano łącznie 12 opinii i jedną uchwałę (w sprawie medalu pamiątkowego).

Prace Rady koncentrowały się głównie wokół takich zagadnień, jak: rozwój bazy surowcowej, ocena stanu górnictwa z uwzględnieniem wszystkich jego gałęzi, ocena stanu bezpieczeństwa i higieny pracy w górnictwie, zagospodarowanie okręgów górniczych (szczególnie zagadnienia eksploatacji filarów ochronnych, nowe technologie itp.), prace legislacyjne dotyczące górnictwa i geologii, sprawy związane z Międzynarodowym Komitetem Górniczym, akcja wydawnicza.

Przy Państwowej Radzie Górnictwa aktywnie działają następujące stałe zespoły:

1. Zespół Produkcji i Techniki Górniczej – pod przewodnictwem dyr. mgr inż. J. Dzierżyńskiego,
2. Komisja dla Prawidłowej Gospodarki Substancją Mineralną – pod przewodnictwem wicemin. mgr inż. F. Jopka,
3. Zespół Miernictwa Górniczego i Szkód Górniczych – pod przewodnictwem Prezesa CUG doc. mgr inż. M. Mrozowskiego,

4. Zespół Prawa Górniczego - pod przewodnictwem mgr Z. Langra,
5. Zespół Obchodu Tysiąclecia Państwa Polskiego przez Górnictwo – pod przewodnictwem dyr. mgr B. Rudnickiego. W drugiej części obrad zebrani wysłuchali następujących informacji:

- 1) prezesa Wyższego Urzędu Górniczego o pracach urzędów górniczych w 1962 r. oraz o pracy działającej przy WUG Komisji dla Spraw Ochrony Powierzchni przed Szkodami Górniczymi;
- 2) prezesa Centralnego Urzędu Geologii o najważniejszych problemach w pracy państwowej administracji geologicznej w 1962 r.
- 3) pełnomocnika Rządu do spraw eksploatacji górniczej pod Bytomiem oraz pod Zakładami Urzędzeń Technicznych „Zgoda” w Świętochłowicach – o przebiegu eksploatacji górniczej pod tymi obiektami i jej wpływach na powierzchnię;
- 4) pełnomocnika Rządu do spraw odgazowania pokładów węgla w południowej części rejonu rybnickiego oraz o głównych problemach i pracach w 1962 r. (...).

c) 101 POSIEDZENIE PRG („Przegląd Geologiczny” 1966 nr 6)

(...) Dyskutowano i przyjęto do wiadomości sprawozdanie z działalności PRG w 1965 r. oraz plan jej prac w 1966 r. (...) Prezes Centralnego Urzędu Geologii doc. mgr inż. M. Mrozowski złożył sprawozdanie z działalności CUG w 1965 r. oraz zreferował plan pracy CUG w 1966 r. Omówił następujące problemy: kierunki i wyniki badań geologicznych; koordynację i nadzór działalności psg (państwowej służby geologicznej); organizację psg; postęp ekonomiczno-techniczny; wskaźniki techniczno-ekonomiczne i inwestycyjne oraz bhp; ocenę naukowej wydajności Instytutu Geologicznego. Stwierdzono, że odmiennie od podobnych instytucji za granicą polski IG ma m.in. zadanie osiągnięcia określonego przyrostu zasobów surowców mineralnych, rozpoznanych w kat. C₂; z obowiązku tego IG wywiązuje się.

(...) Sprawozdanie z działalności CUG w 1965 r. i plan jego prac w 1966 r., po wielostronnych dyskusjach, zostały przyjęte przez PRG, ze stwierdzeniem wykonania w 1965 r. planu rzeczowego i finansowego oraz osiągnięcie poważnych efektów surowcowych.

Prezes Wyższego Urzędu Górniczego mgr inż. E. Grabowski zreferował przebieg działalności urzędów górniczych w 1965 r. i program ich działania w 1966 r. W dyskusji podkreślono dużą rolę urzędów górniczych, a zwłaszcza ich wpływ na poprawę warunków bezpieczeństwa i higieny pracy w górnictwie. Sprzyja temu wielki autorytet tych urzędów oraz ich obiektywizm w ocenie kontrolowanych miejsc pracy. (...) Sprawozdanie oraz plan pracy urzędów górniczych zostały przez PRG przyjęte.

PRG przyjęła również sprawozdanie z wyników dotychczasowej działalności – powołanego przez PRG, pod przewodnictwem prezesa Wyższego Urzędu Górniczego – Zespołu Bezpiecznego Prowadzenia Ścian. Uznano za celowe kontynuowanie prac zespołu, a także dalsze rozwijanie w CIG badań m.in. dla oceny możliwości klasyfikacji pokładów i wyrobisk ścianowych w zakresie zagrożeń zawałowych oraz badań nad opracowaniem urzędzeń alarmujących o niebezpieczeństwie zawałów i tupań. (...)

d) 132 POSIEDZENIE PRG („Przegląd Geologiczny” 1969 nr 5)

(...) 31.I.1969 r. odbyło się 132 plenarne posiedzenie PRG, w jej nowym składzie po 3-letniej kadencji. Na wniosek przewodniczącego PRG, zainteresowanych ministrów i kierow-

ników oraz przedstawicieli instytucji Prezes Rady Ministrów powołał następujący nowy skład stałych członków PRG na okres lat 1969–1971. (...).

Na styczniowym plenarnym posiedzeniu przyjęto sprawozdanie z działalności PRG za 1968 r. i ustalono plan jej pracy na rok następny. W planie pracy przewidziane zostały m.in. następujące tematy:

- ocena krajowej bazy surowcowej na podstawie bilansu kopalni użytecznych według stanu na 2.I.1969 r.;
- zagadnienie optymalnego wykorzystania złoża kopaliny przy otworowej eksploatacji siarki metodą podziemnego wytopienia;
- wykorzystanie krajowych zasobów mineralnych wód leczniczych;
- stan produkcji górnictwa w 1968 r.;
- wstępny zarys rozwoju górnictwa i geologii na lata 1971–1975;
- kierunki rozwoju i potrzeby górnictwa materiałów budowlanych i drogowych w latach 1971–1975 oraz perspektywy do 1985 r.;
- zagospodarowanie Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego;
- ocena przygotowań do zagospodarowania złóż soli polihalitycznych Zatoki Puckiej.

Poza tym rada omówiła sprawozdanie z działalności urzędów górniczych za 1968 r. i program ich działania na 1969 r.; najcięższe wypadki w górnictwie w 1968 r. oraz sytuację w dziedzinie profilaktyki i usuwania szkód górniczych w obiektach kolejowych na Śląsku. (...)

e) 141 POSIEDZENIE PRG („Przeгляд Geologiczny” 1970 nr 7)

(...) Na posiedzeniu (30.I.1970 r.) rada przedyskutowała i przyjęła sprawozdanie ze swej działalności w 1969 r. oraz plan pracy na 1970 r. Znalazły się w nim m.in. następujące tematy, wiążące się z działalnością geologiczną:

- ocena krajowej bazy surowcowej na podstawie bilansu zasobów kopalni użytecznych według stanu na 1.I.1970 r.;
- planowany rozwój górnictwa polskiego w latach 1971–1980;
- stan i ocena gospodarki złożem w poszczególnych gałęziach górnictwa;
- wykorzystanie kopalni towarzyszących; (...)
- zagadnienia eksploatacji kopalni nie podlegających prawu górnictwu;
- ocena działalności resortów w zakresie rozpoznawania i likwidacji zagrożeń wodnych dla wyrobisk górniczych od powierzchniowych zbiorników wodnych i osadników przemysłowych;
- zagadnienia rekultywacji terenów pogórnicznych w świetle wykonania uchwały nr 301/66 Rady Ministrów z 6.IX.1966 r. w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów przekształconych w związku z poszukiwaniem i eksploatacją kopalni;
- zagadnienia przeróbki surowców skalnych na potrzeby przemysłu chemicznego, hutnictwa, budownictwa i komunikacji. (...)

Na posiedzeniu: (...) Rada oceniła swoją działalność w 1969 r. (...) – w szczególności następujące opinie: (...)

- opinia nr 5 z 23.VI.1969 r. w sprawie eksploatacji siarki metodą otworową;
- opinia nr 7/69 z 9.VI.1969 r. w sprawie gospodarki złożami węgla kamiennego;
- opinia nr 14/69 z 30.XII.1969 r. w sprawie gospodarki złożami wód mineralnych;
- opinia nr 15/69 z 30.XII.1969 r. w sprawie bilansu zasobów kopalni użytecznych (...).

Kończąc powyższą charakterystykę sposobu funkcjonowania PRG – podaję nazwiska Przewodniczących Rady, którzy pełnili tę funkcję po śmierci prof. Bolesława Krupińskiego w październiku 1972 r.: prof. mgr inż. Mieczysław Mrozowski, prof. dr inż. Benon Stranz, mgr inż. Waclaw Czachórski, mgr inż. Marian Gustek.

5. Rozwój produkcji górnictwa w okresie działalności PRG

Próba zilustrowania **opiniodawczo-doradczej i decyzyjnej** działalności Rady była ułatwiona jej dużym publikacyjnym dorobkiem. Jednak ze względu na raczej niespodziewaną i szybką śmierć Rady – moim zdaniem zupełnie niepotrzebną i szkodliwą – nie znalazło się w tym dorobku **podsumowanie EFEKTU** jej działalności w całym okresie funkcjonowania. Informacje o zbudowanych kopalniach oraz całych okręgach i zagłębiach górniczych, o rozwoju produkcji poszczególnych kopalni ... – są w tym dorobku **rozproszone i trudne do wykorzystania**.

Aby pokazać nie tylko sposób funkcjonowania Rady i rozmiar realizowanych prac – ale również **efekt** osiągnięty dzięki **sterowanemu** przez nią rozwojowi gospodarki surowcowej – trzeba było sięgnąć do publikowanej **statystyki surowców mineralnych**.

W poniższej tabeli – na podstawie dostępnej statystyki potrafiłem porównać wielkość produkcji tylko niektórych ważniejszych kopalni w roku 1955 i 1988, tj. na początku i końcu funkcjonowania Państwowej Rady Górnictwa. Główną przyczyną braku w przygotowanej tabeli wielu kopalni (których produkcja została uruchomiona lub rozwinięta w rozpatrywanym okresie) była występująca w publikowanych wówczas statystykach – **nieporównywalność systemu klasyfikacji kopalni**. Występujące zmiany nazewnictwa (terminologii) mogą też być przyczyną ewentualnych nieścisłości występujących w tabeli.

Przekonująca, obszerna klasyfikacja zastosowana w „**Roczniku statystycznym przemysłu 1945–1965**” (Warszawa 1967) została w latach dziewięćdziesiątych w „**Roczniku statystycznym przemysłu 1990**” (GUS Warszawa) zastąpiona klasyfikacją znacznie **uboższą i tylko częściowo porównywalną**.

Dodatkową trudność w wykorzystywaniu tych Roczników stanowią zmiany jednostek miar stosowanych do określania wielkości produkcji (wydobycia) poszczególnych kopalni – co pokazano w dwóch ostatnich wierszach omawianej tabeli.

Mimo wskazanych trudności i mankamentów tabela sporządzona na podstawie określonych wyżej statystyk – ilustruje ogromny przyrost produkcji wymienionych w niej surowców (kopalni) warunkujących gospodarczy rozwój Kraju.

Wskazane wyżej zmiany w **systemach klasyfikacji kopalni** – w ówczesnych rocznikach statystycznych – uniemożliwiły również zilustrowanie **efektów** osiągniętych z udziałem Rady w zakresie zwiększenia, np. liczby (przeważnie) dobrze płatnych miejsc pracy. Także wielu innych efektów przysparzanych gospodarce przez górnictwo. Oznacza to (niestety), że gruntowniej i skuteczniej opracowane dane statystyczne ilustrujące **efekty** osiągnięte przez Radę w okresie jej funkcjonowania – to zadanie, które nadal oczekuje na realizację.

6. Zakończenie

Ustawą z dnia 24 lutego 1990 roku (Art. 9.1) – krótkim zapisem : „**Znosi się Państwową Radę Górnictwa**” – polskie

Tabela. Produkcja ważniejszych kopalin w latach 1955 i 1988

Lp.	KOPALINY	Jednostka miary	Wydobycie 1955 rok	Produkcja 1988 rok	Przyrost w %
1.	Węgiel kamienny	mln t	94,5	193,0	104
2.	Węgiel brunatny	mln t	6,0	73,5	1125
3.	Rudy cynkowo-olowiowe	tys. t	2378,0	5352,0	125
4.	Rudy miedzi	tys. t	1006,0	29996,0	2882
5.	Anhydryt	tys. t	191,0	239,0	25
6.	Baryt	tys. t	10,4	63,1	507
7.	Sól kamienna	tys. t	385,0	1247,0	224
8.	Łupek serycytowy	tys. t	18,5	97,0	424
9.	Gлина ogniotrwała	tys. t	532,0	1032,0	94
10.	Piasek podsadzkowy	tys. m ³	23,6	21000	88883
11.	Piasek formierski	tys. t	389,0	1849,0	375
12.	Solanka	tys. m ³	2528,0		
	Solanka	tys. t		4074,0	
13.	Gaz ziemny	mln N m ³	393,0		
	Gaz ziemny	hm ³		5713,0	

szeroko rozumiane górnictwo (wraz z geologią) – zostało pozbawione prorozwojowego wsparcia, które było mu udzielane przez ponad 30 lat funkcjonowania w *nakazowo-rozdzielczej* gospodarce PRL. To zlikwidowane, **unikalne forum** – skonstruowane przez prof. Bolesława Krupińskiego – wykazało swą pracą niewątpliwą **przydatność i skuteczność!** Jego znaczący udział w **sukcesie, którym było zwiększenie wykorzystania przez polską gospodarkę posiadanych złóż kopalin użytecznych – nigdy nie była kwestionowana.** Dopiero w **gospodarce rynkowej** wdrażanej „Planem Balcerowicza” została oceniona jako **niepotrzebna!**

Otóż uważam, że był to jeden z wielkich błędów popełnionych przez ówczesny Rząd w określeniu **przyjętej drogi wprowadzania Kraju do gospodarki rynkowej.** Przyjęcie wariantu *rozdrobnienia* gospodarki (likwidacji socjalistycznych koncernów uznawanych za szkodliwe monopole) i nieudolne właścicielskie zarządzanie przedsiębiorstwami Skarbu Państwa kreowało warunki, w których – odpowiednio zorganizowana – Państwowa Rada Górnictwa była bardzo potrzebna! Jestem przekonany, że gdyby funkcjonowała z uprzednią skutecznością to nie dopuściłaby do fatalnej likwidacji ponad 100 milionów ton rocznej zdolności produkcyjnej górnictwa węgla kamiennego, a w polskiej gospodarce przeraźlibyśmy co najmniej 50 milionów ton węgla na paliwa płynne i gaz. Nasza paliwowa zależność od Rosji w ostatnich trzydziestu latach byłaby znacznie mniejsza, a w roku 2018 nie importowalibyśmy blisko 20 milionów ton węgla energetycznego – w tym 13 milionów ton z Rosji.

Jestem też przekonany, że gdyby pozytywne doświadczenia z funkcjonowania Państwowej Rady Górnictwa zostały wydobyte z zapomnienia i (odpowiednio skompletowane) kompetentne gremium znów zaczęłoby polskiemu górnictwu **torować drogę do efektywności i rozwoju** – to również w nadchodzących latach 2020 szanse wyprowadzenia górnictwa węgla kamiennego z aktualnego kryzysu wzrosłyby bardzo wyraźnie.

Warto pamiętać, że świat wydobywa rocznie około 8 miliardów ton węgla. Przekonanie, że klimat naszej planety zaczyna zależeć od działalności człowieka który spala za dużo węgla - a nie od zmian na słońcu - tak jak przez wszystkie miliony minionych lat - nie wytrzyma próby czasu. Jeżeli w nadchodzących dziesięcioleciach nie zostanie opracowane równie tanie i dostępne źródło energii - świat nie zrezygnuje z węgla. Nie zrezygnuje też Europa ..., Niemcy ..., Polska.

Szeroko rozumiane górnictwo surowców mineralnych, w tym zwłaszcza górnictwo węglowe (wraz z geologią) oczekuje racjonalnych decyzji i skutecznych działań!

Załącznik 1

Skład Państwowej Rady Górnictwa powołanej w styczniu 1962 r.

(...) Przewodniczący – prof. dr inż. Bolesław Krupiński,
Z-cy Przewodniczącego: mgr inż. Waław Czachórski –
Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Przemysłu Ciężkiego
oraz mgr inż. Ludwik Salamon – Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki,
Sekretarz Rady – mgr inż. Jan Gębik

Członkowie stali Rady:

dr Bohdan Bednarski – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie
Zdrowia i Opieki Społecznej,
prof. mgr inż. Marcin Borecki – dyrektor Głównego
Instytutu Górnictwa,
Czesław Chmielewski – Wiceprezes Głównego Urzędu
Statystycznego,
mgr inż. Jerzy Dzierżyński – dyrektor Zespołu w Komisji
Planowania przy Radzie Ministrów,
mgr inż. Karol Fabris – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie
Górnictwa i Energetyki,
mgr inż. Edmund Grabowski – Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki,
mgr inż. Kazimierz Głowach – członek Zarządu Naczelnej
Organizacji Technicznej,
mgr inż. Józef Jędruch – dyrektor departamentu
w Ministerstwie Przemysłu Ciężkiego,
mgr inż. Franciszek Jopek – Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki,
mgr inż. Wincenty Kacprzak – dyrektor techniczny
Zjednoczenia Górniczo-Hutniczego Metali Nieżelaznych,
mgr inż. Włodzimierz Kownacki – dyrektor departamentu
w Ministerstwie Budownictwa i Przemysłu Materiałów
Budowlanych,
mgr inż. Jan Kuczma – dyrektor Zjednoczenia Budowy
Kopalń Rud,
mgr inż. Zbigniew Kulczycki – członek Kolegium
Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego,
mgr inż. Stanisław Lasek – Pełnomocnik Ministra
Przemysłu Ciężkiego dla spraw budowy Kombinatu
Górniczno-Hutniczego Miedzi,
mgr inż. Tadeusz Lasek – Prezes Wyższego Urzędu Górniczego,
prof. dr inż. Tadeusz Laskowski – rektor Politechniki

Śląskiej im. Pstrowskiego w Gliwicach,
doc. mgr inż. Mieczysław Mrozowski – Prezes Centralnego
Urzędu Geologii,
mgr inż. Ignacy Musiański – dyrektor Jaworznicko-
Mikołowskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego,
mgr inż. Henryk Peters – dyrektor Departamentu
w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki,
mgr Tadeusz Płodowski – radca Prokuratora Generalnego
PRL,
mgr inż. Bronisław Rudnicki – dyrektor Okręgowego
Urzędu Górniczego w Bytomiu,
mgr inż. Tadeusz Rutowski – dyrektor Zespołu w Komisji
Planowania przy Radzie Ministrów,
prof. dr inż. Antoni Sałustowicz – przedstawiciel Polskiej
Akademii Nauk,

mgr inż. Henryk Sikora – dyrektor Zjednoczenia
Kamieniołomów Drogowych,
mgr inż. Bronisław Skinderowicz – główny mierniczy
resortu górnictwa i energetyki,
mgr inż. Andrzej Smolarski – dyrektor Techniczny
Zjednoczenia Kopalnictwa Surowców Chemicznych,
Michał Specjał – Przewodniczący Zarządu Głównego
Związku Zawodowego Górników,
prof. mgr inż. Józef Wojnar – dyrektor Instytutu
Naftowego,
doc. mgr inż. Eugeniusz Wutcen – zastępca dyrektora
Instytutu Geologicznego. (...)

Artykuł wpłynął do redakcji – maj-czerwiec 2019
Artykuł akceptowano do druku – 29.11.2019

Wykaz recenzentów w 2019 roku

dr hab. inż. Ireneusz Baic prof. IMBiGS
dr hab. inż. Piotr Bańka
prof. dr hab. inż. Wiesław Blaschke
dr inż. Paweł Bogacz
dr inż. Łukasz Bołoz
dr hab. inż. Jarosław Brodny prof. Pol. Śl.
dr hab. inż. Zbigniew Burtan
prof. dr hab. Jan Butra
dr hab. inż. Dariusz Chlebowski
dr hab. inż. Marcin Chodak
dr hab. Małgorzata Dobrowolska prof. Pol. Śl.
dr hab. inż. Jan Drzewiecki
prof. dr hab. inż. Józef Dubiński
dr hab. inż. Stanisław Duży prof. Pol. Śl.
dr hab. inż. Jakub Gajewski prof. Pol. Lub.
dr inż. Martyna Guzik
prof. dr hab. inż. Józef Jonak
dr hab. Izabela Jonek-Kowalska
dr inż. Stanisław Jujeczka
dr hab. inż. Józef Kabiesz prof. GIG
dr inż. Mariusz Kapusta
dr hab. inż. Marek Kęsek
dr hab. inż. Waldemar Korzeniowski prof. AGH
dr hab. inż. Krzysztof Kotwica prof. AGH
dr inż. Andrzej Kotyrba
dr hab. inż. Andrzej Kowalski prof. GIG
mgr inż. Alicja Kozera
dr hab. inż. Eugeniusz Krause prof. GIG
dr inż. Alicja Krzemień

dr hab. inż. Jan Kudelko prof. PW
dr hab. inż. Arkadiusz Kustra
dr hab. inż. Tomasz Lipecki
dr hab. inż. Jadwiga Maciaszek prof. AGH
dr hab. inż. Janusz Makówka
dr hab. inż. Piotr Małkowski prof. AGH
Piotr Mertuszka
dr hab. inż. Aneta Michalak
dr inż. Anna Morcinek-Słota
prof. dr hab. inż. Jacek Motyka
dr hab. inż. Zbigniew Niedbalski prof. AGH
dr hab. inż. Tomasz Niemiec
dr inż. Renata Patyńska
dr inż. Aleksandra Pierzyna
dr hab. inż. Zenon Pilecki prof. IGSMiE PAN
prof. dr hab. inż. Krystian Probiez dr H.C
dr hab. inż. Marek Rotkegel prof. GIG
dr inż. Jacek Sobala
prof. dr hab. inż. Piotr Strzałkowski
dr inż. Marta Sukiennik
dr hab. inż. Józef Sułkowski prof. UJW
dr inż. Mieczysław Ślósarz
dr hab. inż. Barbara Tomaszewska prof. AGH
dr hab. inż. Stanisław Trenczek
dr Grażyna Trzaskowska
Aleksander Wodyński
dr hab. inż. Antoni Wojaczek prof. Pol. Śl.
dr inż. Małgorzata Wyganowska